

BOROSS ZSIGMOND ATTILA

A gyűlölet-bűncselekmények aktuális magyarországi helyzete

A gyűlölet-bűncselekmények meghatározása országonként eltérő, gyakran nem is létező jogi kategória. A definíció évtizedek óta szintén folyamatosan változik, közös elemként szerepel azonban általában, hogy nem egyéni szinten meghatározva, sokkal inkább valamely csoporthoz való – vagy vélt – tartozás következtében válik valaki a cselekmény áldozatává. A motivációk alapvetően szélsőséges politikai ideológiából vezethetők le, még akkor is, ha az elkövető nem tudatosan, annak megfelelően cselekszik, viszont ösztönös agressziója analóg azzal. A magyarországi szakmai diskurzus hozzászólói is több szemlélet alapján válogatták össze a bűncselekmények körét. A szakirodalomban a szélesebb értelmezés során a következő bűncselekmények merültek fel:

- a) a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A §);
- b) közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B §);
- c) közösség elleni izgatás (Btk. 269. §);
- d) nemzeti jelkép megsértése (Btk. 269/A §);
- e) önkényuralmi jelkép használata (Btk. 269/B §);
- f) a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek büneinek nyilvános tagadása (Btk. 269/C §).

A kérdéskör egységes kezelése érdekében a Belügyminisztérium a Rendőrtiszti Főiskola és az Országos Rendőr-főkapitányság bevonásával szakmai fórumot szervezett 2011-ben. A hazai álláspontok, valamint a nemzetközi gyakorlat tapasztalatai arra ösztönözték az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságát, hogy 2012-től önálló szakvonal keretében kezelje a gyűlölet-bűncselekményeket.

A nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia, vagyis az 1430/2011. (XII. 13.) számú kormányhatározat mellékletének VI/10. pontja felsorolja a rendőrség feladatait, ennek körében új kötelezettség a többségi és kisebbségi társadalmi csoportok között meglévő etnikai alapú feszültség kezelése is. A 2011-ben, Gyöngyöspátn mintegy kétszázötvenmillió forintot felemészítő biztosítási költségek helyett az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv alaposabb – és előzetes – helyzetelemzéssel, a kockázatok árnyalt

értelmezésével, valamint a bekövetkezett események gyors és szakszerű kezelésével igyekszik új válaszokat adni. A felkészülés egyik első eleme a szakvonal kialakítása. Az elemzés az első év eredményeit, az útkeresés tapasztalatait mutatja be.

A 2012. januártól működő új szakterület szűkebben értelmezve a hatáskörbe utalt cselekmények körét, országos felmérést készített a

- a) közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B §);
- b) közösség elleni izgatás (Btk. 269. §);
- c) önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B §)

bűncselekmények kapcsán 2011-ben kezdeményezett eljárások felmérése céljából.¹

A szakvonal évenkénti vizsgálatainak célja tények kimutatása, ez lehetőséget teremt tendenciák megállapítására. Mindezek alapján elkerülhető az évről évre a közbiztonság gyengüléséről tudósító, a közvélemény befolyásolását célzó politikai és médiakampányok dezinformációinak az érvényesülése. Az összegzett adatok alapján megállapítható, hogy 2011-ben országos szinten 125 esetben indult büntetőeljárás gyűlölet-bűncselekmény kapcsán (269. §: 29 eljárás, 269/B §: 60 eljárás, 174/B §: 36 eljárás).²

Az egyes cselekmények elkövetésének sajátosságai

Közösség elleni izgatás (Btk. 269. §)

A vizsgált esetek szerint az adott büntett gyakori elkövetési felülete az internet. A névtelenséget és arctalanságot nyújtó háttér sokak számára lehetőséget teremt arra, hogy közöljék a nézeteiket. A vélt anonimitás és – más esetben – a közvetlen kommunikációs lehetőség úgynevezett üzenőfalakon (például Facebookon) vagy egyéb fórumokon gyűlöletre uszító kijelentésekre ragadtat egyeseket.

¹ Az önkényuralmi jelképek használata az eltérő magatartási motívum ellenére a szélsőséges ideológia általi vezéreltség, valamint az elkövetői bázisban kimutatható átfedés alapján került a gyűlölet-bűncselekmények közé besorolásra.

² Jelenleg zajlik a 2012-es adatok kiértékelése. Ezek szerint egy év alatt jelentősen emelkedett (125-ről 206-ra) a gyűlölet-bűncselekmények kapcsán kezdeményezett büntetőeljárások száma. Közösség elleni izgatás gyanúja (Btk. 269. §) alapján 46 (előző évben: 26), önkényuralmi jelkép használata gyanúja (Btk. 269/B §) alapján 78 (60), közösség tagja elleni erőszak gyanúja (Btk. 174/B §) alapján 82 (36) eljárás indult. A következő időszak feladata választ találni a dinamikus elmozdulás okaira.

A felmerült publikációk esetében is a cselekmény, illetve annak tartalma felveti a bűncselekmény gyanúját, miként a Kuruc.info írásai, amelyek a romákkal/cigányokkal (szinonima!) foglalkoznak³. A Kuruc.info bevált gyakorlata, hogy aggályos jegyzeteiket először külföldi oldalakon, fórumokon teszik közzé, így azokat csak átveszik saját közlésükkor. Mindezzel az írások készítői vagy a honlap szerkesztői az esetleges azonosításuk utáni felelősség-vonás alól kívánnak mentesülni.

Az internet teljes körű elterjedése, valamint a használat során tapasztalt nagyfokú anonimitás az elkövetőket e csatorna fokozott alkalmazására ösztönzi. A gyűlölet-bűncselekmények közül a közösség elleni izgatás, valamint az önkényuralmi jelképek használata is leginkább ezen a kommunikációs csatornán/fórumon valósul meg. Mindezek alapján elengedhetetlen a felderítésben illetékes szervek számára általános szintű – tehát 24 órában és minél több objektumra (szervezet, személy, honlap, fórum) kiterjedő – kontrollképesség kialakítása. A rendőrség így egy keresőszavas, szűrő-kutató program működtetésében érdekelt a jogellenes cselekmények rövid határidejű felderítése céljából.

A sértetti, áldozati oldal karakterét vizsgálva látható a célcsoport folyamatos változása, viszont az is megfigyelhető, hogy verbalitás szintjén és a propagandában az antiszemitizmus folyamatosan kiemelt szerepet kap. Ezért érthető nehezen, hogy a közvélemény azzal szembesül immár húsz éve, miszerint évről évre nő a magyar társadalom zsidóellenessége. A permanensen erősödő tendencia teóriáját nehéz lenne tényekkel alátámasztani, hiszen a kilencvenes évek elején több nemzeti konzervatív lap is a húszas–harmincas évek fajvédő, valamint népi gondolatiságából eredeztette szellemiségét. A *Szabó Dezső* és *Németh László* (valamint számos pályatársa) nevével meghatározható szellemiség alapvetően a magyar nemzeti karaktertől idegennek, arra károsnak tekintette a zsidóság XIX–XX. századi térnyerését Magyarországon. A rendszerváltás után nyíltan vállalt antiszemitizmus nyomtatott sajtótermékeinek (például Hunnia, Szent Korona) háttérbe szorulását, majd megszűnését az elektronikus orgánumok térnyerése váltotta fel. Elképzelhető, hogy napjainkban már többen artikulálnak a kérdés kapcsán saját nézete-

³ A téma elemzéséhez kapcsolódóan – szemantikai szempontból – fontosnak tartom kiemelni, hogy a cigány/roma megnevezést szinonimaként használom, mivel azok számomra nem képviselnek sem érzelmi, sem jelentésbeli sikont különbséget. A kérdéskörben többször megszólított elismert romaügyi szakértő, Forgács István is büszkén és tudatosan vallja magát cigány embernek. Ezen az állásponton vannak mások is, akik számára nem sértő, hanem természetes a magyar kultúrában meggyökeresedett cigány megnevezés használata. Számukra a roma elnevezés kényszeres, és annak kizárólagos erőltetése jelenik meg egyfajta – kívülről érkező – identitásmanipulációs szándékok.

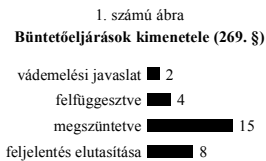
ket, a közlések és állásfoglalások azonban számos esetben csak véleményt tartalmaznak, meg sem kísérik azt egy nagyobb összefüggésrendszerben elhelyezni.⁴

Konkrét eset vonatkozásában kiemelhető a Ty. Zs. kijelentései kapcsán indított eljárás, mivel nevezett 2011 augusztusában, a Magyar Szigeten tartott „előadásában” fiktív fajvédő háborúról érkezett. A „*bennünk lesz-e anyyi, hogy le merjünk lőni egy rohadt, tetves zsidót?*” és az ehhez hasonló kijelentések miatt a közvélemény jelentős része egyértelműnek tartotta a bűncselekmény megvalósítását, és már az ügy húzódását is nehezen értelmezte. A hazai gyűlöletcsoportok tevékenységét folyamatosan monitorozó Athena Intézet, a Nemzeti Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, a Magyar Helsinki Bizottság sérelmezte a bírói gyakorlatra, illetve az Alkotmánybíróság korábbi határozataira hivatkozó, a nyomozás megszüntetésére vonatkozó döntést – a Be. 190. § (1) bekezdés b) pontja alapján –, mivel a rendelkezésre álló adatok szerint nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától nem várható eredmény. A nyomozó szerv nem vitatta, hogy a kijelentés elhangzott, és az alkalmas gyűlölet kiváltására, viszont álláspontja szerint „*a közösség elleni izgatás megállapításához önmagukban a gyűlöletkeltő kifejezések nem elegendőek, ugyanis bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha a gyűlöletkeltő kifejezések hatására a sérelem bekövetkezésének reális lehetősége van*”.

Ha a hazai extrém mozgalmi szférába visszaemelve értelmezzük a kijelentést, más kockázati szintet állapíthatunk meg. A Ty. Zs. által vezetett Betyársereg alacsony moralitású tagsága, illetve a felvételre váró aktivisták álláspontját kritika nélkül elfogadják, és érvényesülésük érdekében erőszakos eszközöket is igénybe vesznek, amely esetenként már a többi nemzeti radikális szervezet tagjai ellen is irányult. Bár az elszigetelt helyszín miatt a kijelentés nem idézett elő közvetlen veszélyhelyzetet, annak hatása érezhető a szélsőségesek erőszakkészségében. A Betyársereg tagsága és holdudvara a kijelentés óta nyíltan fajvédő háborút vizionál, amelyben a romákat és a zsidóságot immár nyíltan célszemélyekként határozzák meg. A nemzetközi szakirodalom ezt a tendenciát a kockázati szint egyértelmű emelkedéseként értékeli.

A közösség elleni izgatás gyanúja alapján indított büntetőeljárások végkiemenetelének vizsgálata során megállapítható, hogy rendkívül magas az eljárások megszüntetésének aránya (*1. számú ábra*).

⁴ Mindig vannak kivételek, például a www.antidogma.hu.

Figyelmet érdemel, hogy a cselekmény minősítésében a cselekmény helyszíne milyen relevanciával bír. Példaként említhető, hogy Facebookon közzétett kijelentés kapcsán egy gyanúsított a mindenki által hozzáférhető üzenőfal helyett kizárólag a regisztrált ismerősei számára tette megismerhe-

tővé nézeteit, így az ügyész szerint a nagy nyilvánosság előtt történő közlés mint elkövetési magatartás nem valósult meg, ezért az eljárást – a Be. 190. § (1) bekezdés a) pontja alapján – megszüntették. Az ügyészi állásfoglalás kapcsán elgondolkodtató, hogy az adott közösségi portálon több száz fő jelenti általában az ismerősi kört, ez jelentősnek mondható, nem beszélve arról, hogy az ismerősök is megoszthatják az üzenetet, amely így rövid idő belül akár ezekhez juthat el. Mindezen felfogás ellentétben áll azzal a gyakorlattal, amely zártkörű (ismerősök előtt) rendezvényen (szkinhedkoncerten) elhangzó gyűlöletbeszédet szankcionálhatónak tartja. Tekintettel a feltárt el-
 lentmondásra, az egészséges ügyészi gyakorlat kialakítása érdekében a közeljövőben elengedhetetlen a Legfőbb Ügyészség részéről általános érvényű állásfoglalás kibocsátása.

Önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B §)

Az eljárások anyagaiból megállapítható, hogy a leggyakrabban ábrázolt önkényuralmi jelkép a horogkereszt, amelyet középületeken és középiskolai intézményekben (kollégium, mosdó) tesznek közszemlére. A cselekmény – illetve a hozzá kapcsolódó társadalmi veszélyesség valóságának – szemléltetésére, íme, egy jellemző eset: „...gimnázium földszintjén lévő férfi WC egyik fülkéjének falára ceruzával 2 db horogkeresztet rajzolt. A rajzokat az iskola takarítónője a falról letisztította, anyagi kár nem keletkezett. Az elkövető kilétét nem sikerült megállapítani.”

A cselekmények helyszínei között jellemzők még cigány szervezetek intézményei, valamint egyházi objektumok külső falfelületei.

Az azonosított elkövetők között sok a fiatalok. Az eljáró szerv a nyomozást sok esetben megszüntette, mivel a feljelentések tárgyául szolgáló cselekmény nem minősül gyűlölet-bűncselekménynek, illetve a nyomozást számos alkalommal felfüggesztették, mivel az ismeretlen elkövető kiléte nem volt megállapítható. Az eredményes eljárások száma elenyésző.

A lehetséges elkövetők között deviáns személyek tevékenysége is feltételezhető, akik az őket körülvevő közösség hétköznapijait negatívan érintő cselekményekkel igyekeznek zavarni. Volt olyan azonosított elkövető, akit korábban valótlan tartalmú bombariadó miatt már eljárás alá vontak.

A tényálláshoz kapcsolódó sajátosság, hogy az ábrázolás megítélése és minősítése vonatkozásában jelentős szerepet kap a szubjektum.

„Az ügyben folytatott eljárás bűncselekmény hiányában megszüntetésre került, mivel a nyomozás során kirendelt szakértő megállapította, hogy az ábra formai arányai (miatt) nem felel meg a horogkereszt formájának, ezért az nem minősül tiltott önkényuralmi jelképnek.”

A Magyarországi Munkáspárt 2006 elnevezésű párt ótágú vörös csillag ábrázolása, a RED HELP honlapon szereplő, hasonló küllemű szimbólum több alkalommal volt feljelentések tárgya, az azonban általában formailag eltért a kommunista jelképtől, így bűncselekmény hiányában nem indult eljárás.

A felmentő hozzáállás már-már történelmi ellenpéldájaként említhető, hogy 2004-ben a Magyar Jövő Csoport plakátozott Budapest belvárosában, ahol a „Kitartás!” köszöntés mellett eltorzított nyilaskereszthez hasonló ábrát is feltüntettek. A Budapesti Rendőr-főkapitányság elsődleges értékelése szerint a cselekmény nem volt tényállásba ütköztethető. Az eset jelentős visszhangja nyomán (külső hatásra) azonban a BRFK eljárást indított önkényuralmi jelkép használata miatt, és az eljáró bíró – 2005-ben – mindezt bűnösnek mondta ki, és két év próbára bocsátással sújtotta a szervezet vezetőjét, *Bácsfi Dianát*.

Az önkényuralmi jelképek közszemlére tétele vonatkozásában – nemzeti-szocialista szervezetek oldalán – sajátos szerepet játszanak az ügynevezett ragasztócimkék, amelyeken egy-egy jelmondat és szimbólum szerepel. A tömegközlekedési eszközökön és közterületeken egyaránt megtalálható propagandaanyagok első, horogkeresztes hulláma a kilencvenes években az Amerikai Egyesült Államokból, az NSDAP/AO küldeményeként árasztotta el az országot. Napjainkban a hungarista szellemiséget hirdető, nyilaskeresztes ragasztócimkék főként a Pax Hungarica Mozgalom szervezetépítéséről tanúskodnak.

A gyűlölet-bűncselekmények vonatkozásában az eltérő súlyú társadalmi veszélyesség és következtelen szankcionálás emelhető ki. Az önkényuralmi jelkép használata gyakran pusztán fiatalkori lázadásként jelentkezik. Mivel a horogkereszt (és a mögötte álló eszmeiség) a társadalom részéről legáltalánosabban elutasított szimbólum, ábrázolása gyakran a „világgal” szemben álló kamaszok sajátos önkifejezése. Ez esetben a cselekmény nem képvisel poli-

tikai motivációt, kizárólag a konvenciók elutasítását jeleníti meg. Mivel európai szinten is érvényesül a nemzetiszocializmus főbb nemzetközi és nemzeti szimbólumainak szankcionálása, a jogalkotók részéről nehezen várható a tényleges elkövetési motivációhoz igazított szemlélet érvényesítése a kodifikáció során.

Mindez azonban a baloldali diktatúrák szimbólumainak hazai szankcionálási korlátai miatt teljes átgondolást, esetleg újraszabályozást is szükségessé tehet. A megélt történelmi tapasztalatok alapján a kommunizmus ötágú vörös csillag, sarló-kalapács jelképeinek használatát a jogalkotó ugyanolyan szigorral rendeli büntetni, mint a nemzetiszocializmus kiemelt szimbólumait. Az igazságszolgáltatás által elmarasztalt szélsőbaloldali aktivisták számára azonban a nyugat-európai emberi jogi fórumok a mentesülés lehetőségét kínálják.

A Magyarországon felelősségre vont személyek közül többen a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordultak jogorvoslatért, a bíróság pedig az európai jogrenddel ellentétes szemléletűnek tartotta a hazai jogalkalmazást. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2009-es strasbourgi ítélete szerint megsértették a Magyarországi Munkáspárt 2006 tiszteletbeli elnökének *Fratanolo János*nak a szabad véleménynyilvánításhoz való jogát, amikor magyar bíróság jogerősen elmarasztalta vörös csillag viselése miatt. Az ítéletben a bírói testület utalt arra, hogy az eset elbírálásakor ugyanazok a megfontolások vezették, mint egy másik munkáspárti politikus, *Vajnai Attila* esetében, akinek ügyében 2008-ban hasonló ítéletet hoztak. A bíróság összesen 6400 euró megfizetésére is kötelezte a magyar államot nem anyagi kártérítésként és *Fratanolo* kiadásainak megtérítéseként. Bár immár tárgyaltan, de állampolgárok egy csoportja vállalta, hogy mentesíti az államot a kifizetés terhei alól, és folyósítja az összeget. Mindez a jogszabály alkalmazásának problematikáját tükrözte, egyben sürgős jogalkotási kényszert jelentett meg. Magyarország nem vállalhatja, hogy folyamatosan vesztésként kerüljön ki szélsőbaloldali szimbólumhoz kapcsolódó nemzetközi perekből, és ezáltal anyagilag „támogassa” az aktivistákat. A szankció átvállalása/átruházása szintén aggályos, gyengítheti ugyanis a jogkövető (felelősségvállaló) szemlélet társadalmi érvényesülését.

A szélsőbaloldal aktuális példjaként – több szempontból is – figyelemre méltó, hogy 2012. július 29-én (a *Sallai Imre és Fürst Sándor* kommunista politikusok kivégzésének nyolevanadik évfordulóján) az Európai Baloldal Barátai elnevezésű Facebook-csoport szervezésében mintegy harminc aktivista jelent meg a fővárosi Kossuth téren található József Attila-szobornál. A résztvevők vörös csillagot is ábrázoló transzparenseket tartottak maguk elé,

ezért a BRFK munkatársai előállították őket. A performance célját megvilágítja a rendőrség épületét elhagyó aktivisták első mondata: „*Irány Strasbourg!*” A szélsőség szervezeti szintű finanszírozásának lehetőségét megjelenítve nem veszélyes-e, ha az államnak ennyi szélsőbaloldali aktivistának kell jelentős összegű kártérítést fizetnie? Esetleg az előállításokat már tudatosan az anyagi források megszerzése érdekében provokálták ki?

A politikai közbeszéd jelentős témáját kínálta az Alkotmánybíróság, amikor a IV/2478/2012. számú (2013. február 19.) határozatában megállapította, hogy a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/B §-a alaptörvény-ellenes, ezért azt 2013. április 30-ával megsemmisítette. Az indoklás szerint: „... az ötagú vöröscsillag összetett jelkép, amelynek többféle jelentése van, ugyanis a munkásmozgalom eszméinek kifejezésére is használják, illetve a fasizmus elleni küzdelmet is szimbolizálja. Álláspontja szerint a vöröscsillag éppen ezen a ponton állítható szembe a horogkereszttel, mert ez utóbbi mindenki számára egyértelműen a náci ideológiát és rendszert jelenti.”

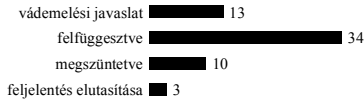
Az ilyen és ehhez hasonló érveléseket a kommunizmus idején üldözött emberek érdeksérelemként is értelmezhetik, miként azt számtalan reakció máris bizonyítja. A sokak által a történelem relativizálásaként értékelhető állásfoglalás nyilatkozattételre készítette a szélsőséges aktivistákat is. Egyes nemzetiszocialisták a horogkeresztet a bolsevizmus elleni harc szimbólumaként látatják, míg számos kommunista már a május 1-jei vörös csillag viselésére készül.⁵

Az önkényuralmi jelképek használata vétség elkövetésének gyanúja alapján indított büntetőeljárások végkimenetele kapcsán a felfüggesztések magas aránya emelhető ki (2. számú ábra).

A vádemelési javaslatok magasabb száma kapcsán figyelmet érdemel, hogy az azonosított elkövetők esetében alapvetően középiskolásokról van szó, akik elsősorban érzelmi, mintsem ideológiai okokból helyezkednek szembe környezetükkel egy mindenki által elutasított jelkép (általában horogkereszt) vállalása által. Vonatkozásukban az elkövetés helyszíne is az oktatási intézményekre korlátozódik. Ez megerősíti, hogy heves érzelmi állapotban, józan mérlegelés hiányában követik el a cselekményt. Érdemes mindezt összevetni azon közterületi jelképfelfestésekkel, amikor is nem sikerül az elkövetőt azonosítani. A felfüggesztések ebből adódó meghatározó ará-

⁵ Ha a közeljövőben a weimari Németországot idéző spontán utcai erőszakcselekmények alakulnak ki a szélsőséges jelképeket viselő aktivisták között, felmerül-e a jogértelmezők felelőssége, vagy kizárólag az állampolgárok politikai kulturálatlansága, esetleg az erőszakszervek felkészületlensége fogalmazódik meg?

2. számú ábra
Büntetőeljárások kimenetele (269/B §)

nya csökkenthető lenne, ha a térségben működő radikális és szélsőséges szervezetek – főként a Pax Hungarica Mozgalom és a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom – propagandatevékenységét is figyelembe vennénk.

Közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B §)

A lefolytatott büntetőeljárások során, a sértetti oldal vizsgálata alapján megállapítható, hogy leggyakrabban – faji hovatartozás és/vagy bőrszín miatt – romák voltak a cselekmények elszennedői. Hasonló motiváció alapján fekete-afrikaiakkal szemben is (két esetben) követték el jogellenes cselekményeket. A sértett nemi identitása és szexuális hovatartozása miatt homoszexuálisok is a büntett tényállását kimerítő cselekmények elszennedőivé válnak, amelyek az eseti jelenségek mellett a „melegrendezvények” időszakára (általában az azokat követő késői órákra) koncentrálnak. A sértetti oldalon (két alkalommal) jelen vannak a többségi társadalom tagjai is, akik magyar nemzeti identitásuk miatt szenvedtek el sérelmet.

A motivációk vonatkozásában a politikai háttér szerepe is felvetődött. A romák Kanadába irányuló kivándorlásához kapcsolódva – egyes hazai érdekvédők álláspontját „erősítve” – a hatóság félrevezetésével is próbálkoztak, amelynek során fiktív bűncselekményt jelentettek meg: „Az eljárás során adatok merültek fel arra, miszerint x személy a sérelmére elkövetett cselekményt megrendezte. Ismerőseit kérte meg arra, hogy csekély mértékben, de bántalmazzák. Tette mindezt azért, hogy etnikai jellegű eljárásra hivatkozva kapjon menekült státuszt Kanadában, ahova kivándorolni szándékozik.”

A visszaélés elsődleges üldözendő jellege mellett kiemelendő, hogy a nemzetközi közvélemény felretájékoztatása, befolyásolása révén Magyarország érdekeit is sérti, így indokolt a határozott és szigorú fellépés a nemkívánatos jelenség felszámolása (leleplezése, publikálása) érdekében.

Az utóbbi években egyre növekvő nyilvánosságot kap a többségi társadalom tagjai elleni erőszak. Mivel az elkövetői oldal etnikai hovatartozása a hatályos jogszabályok alapján nem tisztázható, így ezakt módon nem vizsgál-

ható a cselekmények háttere, ez azonban nehezíti a bűnmegelőzés és felvilágosítás érvényesülését is.

Az elkövetők devianciája vonatkozásában megállapítható, hogy sok a visszaeső. Mindez rögzült rasszista-ideológiai motivációból, alacsony iskolázottságból, erőszakos személyiségből és alacsony moralitásból fakad. E tapasztalatok alapján egyes bűncselekmények esetében a lehetséges elkövetői kör meghatározásában segíthet a nyilvántartás adatainak célirányos felhasználása, valamint a társszervekkel történő szoros együttműködés.

Ha a cselekmények történeti hátterét vizsgáljuk, az idegenellenesség eleme kapcsán kiemelhető a nyolcvanas évek második felére kialakuló hazai szkinhedmozgalom aktivitása. Jelentős politikai és sajtóvisszhangot keltett, amikor 1988-ban kubai vendégmunkásokat vertek meg a Kőbánya-Kispest metrómegállónál, illetve szintén nyilvánosságot kapott, hogy a Mos-Oi! zenekar tagjai líbiai vendégdiákokat támadtak meg Szegeden. A kilencvenes évek elejére kibontakozó kedvezőtlen folyamatra reagálva, a jemeni és a szudáni diákok elleni erőszakot az anyaországok parlamentjei is tárgyalták, majd hazarendelték az inzultusoknak kitett állampolgáraikat. Az arabok elleni fellépés szükségességét még egy darabig a *Szabó Albert* vezette Világnemzeti Népuhalmista Párt, majd a Magyar Néppöleit Szövetség is hangoztatta, de a célcsoport rohamosan zsugorodó mérete miatt – vagy egyéb más okokból – ők is egyre inkább a hazai zsidóságra fókuszáltak.

Az agresszióra nyitott csoportok a belső ellenségkeresése során szintén a nyolcvanas évek végén jelöltek ki célcsoportokat. Az erőszakcselekmények felfutásának időszakában, 1991-ben több mint száz személy ellen indult eljárás valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagja ellen elkövetett bűncselekmény gyanúja miatt, de a bíróság csak a jóval enyhébb minősítésű garázdaság miatt találta bűnösnek az elkövetőket. Ekkorra már rendszeresé váltak a szkinhed–cigány összecsapások, amelyek hatására roma önvédelmi alakulatok szerveződtek. A kölcsönös erőszak bizonyíthatóan legalább két-két halálos áldozatot követelt. A kilencvenes évek második felében – a politikai tényezővé emelkedő MIÉP nyílt retorikájával párhuzamosan – egy újabb etnikai alapú konfliktushullám indult el, amely során zámolyi romák agyonverték egy szkinhedet. Néhány évnyi konszolidáció után, 2007-ben a Jobbik a „cigánybűnözés” jelszavával kezdett kampányolni. Röviddel ez után az immár felfokozott társadalmi közhangulatot megdöbentette az a 2008–2009-es gyilkosságsorozat, amely hat roma halálát követelte.

A Nyugat-Európában tapasztalható bevándorlóellenességgel ellentétben Magyarországon nem migránsok a támadások célpontjai, mivel elenyésző az

arányuk, ráadásul vállalták az önkéntes asszimilációt. Nem foglalnak el önálló városrészeket, nem akarnak iszlám államot létrehozni, tevékenységük a kereskedelemre és a szolgáltatásra koncentrálódik. Ha a nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság (például Görögország államcsődje), vagy egyéb világpolitikai esemény (például arab tavasz) nem írja felül a kialakult migrációs trendeket, középtávon sem várható hazánkban a kockázati szint ez irányú növekedése.

A kisebbségi közösségek társadalmi helyzete változatosan mehet át, ez ideális esetben a belső erőforrások kiteljesedésére épülhet, mivel egyes egyének művészeti vagy sportteljesítménye már rövid távon is megváltoztathatja a közösség önbecsülését. Folyamatos értékvesztés, például a populáció jelentős részére kiható munkanélküliség viszont hosszú távon a többségi társadalommal szemben kívülállóvá teheti a korábban csak részben integrálódó csoportot. A munka világától két évtizede távolodó roma népesség jelentős része feladta a szerepvállalás igényét is, a gondoskodó állam eszményét az önfelmentés és a törvényen kívüliség képével egészíti ki. Romaügyi szakértő álláspontja szerint a cigányok konfliktuskereső magatartása nyomán számos településen összeütközések alakulnak ki a többségi társadalom helyi szinten kisebbségbe kerülő, kiszolgáltatott helyzetű (időskorú, egyedül élő) tagjaival.

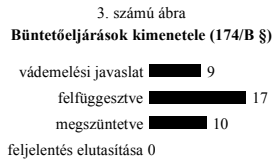
A hamis identitás vállalása a társadalmi mobilitás konfliktusainak reális válaszait lehetetleníti el. Miközben a meghatározó hazai romaügyi szakértők is a munka- és tanulásalapú integráció beindításán fáradoznak, mintakövetési deviancia nyomán kultúridegen, agresszív tendenciák is teret nyernek. Az amerikai film- és zeneipar (rap) hangsúlyai szerint a magyarországi roma fiatalok közül sokan vették át a gettóban élő afroamerikaiak külsőségeit és viselkedésmintáit. A sportos ruházat, a kihívó méretű ékszerutáncok (fukszok) mellett a baseballütők (és samurájkardok) használata is rendszeressé vált. Az alkalmazkodás készsége a háttérbe szorult. A gazdasági nehézségek elhúzódása, országos szintű megjelenése a kockázatok általánossá válását tükrözi. Az élehetlenné váló elszigetelt kistelepülések mellett egyes fővárosi utcákban nem tűrik meg a nem ott lakó magyar nemzetiségűeket (például VIII. kerület, Tavaszmező utca: „*Takarodjatok a mi utcánkból!*”). Az erre irányuló felmérések tendenciát nem bizonyítanak, ez azonban nem feltétlenül a kockázat csekély jellegéről, sokkal inkább a cselekmények minősítésének anomáliáiról tanúskodik.

Egyre jelentősebb problémát generál azon erőszakos cselekmények kezelése, amelyek a közösség tagja elleni erőszak gyanúját vetik fel. A meglévő társadalmi feszültségek, valamint a konfrontáció eszközalálásában érdekelt külső szereplők növekvő száma a nemkívánatos jelenség térnyerését vetíti

előre. A vagyon elleni deviáns magatartás lokális/regionális térnyerése így akár életellenes cselekményeket is „generálhat”, amelyek azonban már nemzetbiztonsági súlyú folyamatokban (például etnikai alapú konfliktusok, terrorcselekmények, szeparatista törekvések) csúcsosodhatnak ki.

A megfigyelhető kockázatok kiéleződésének valódi lehetőségét fogalmazza meg, hogy külső tényezők befolyásolják az identitásképző folyamatokat. Az afroamerikai klisék vállalása mellett a *Black power* elnevezésű fekete polgárjogi mozgalom nézeteinek térnyerése is lehetséges nehézséget jelent. A kanadai kitelepülést és menedékkérelmet szorgalmazó „érdekvédők” háttereként tengerentúli „támogatók” is hozzájárulnak a törésvonal mélyítéséhez. A tényleges sérelmeken alapuló hisztéria összetett, média, politika általi erősítése konfliktuskereső ideológiák behozatalával párosul. Mindez már középtávon hatással lehet a nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia végrehajtására.

A nyomozati munka e büntetthez kapcsolódó – már látható – sajátossága, hogy meghatározó arányban felfüggesztik a nyomozást, mivel az elkövető ismeretlen marad, pusztán kisebb arányban (mintegy húsz százalékból) kerül sor vádjavaslatra (3. számú ábra).

A nyomozó hatóságok a gyűlölet-bűncselekmény elkövetésének gyanújával kezdeményezett büntetőeljárások egy részét – gyakran az összkörülmények figyelmen kívül hagyásával – garázdasággá átmínősítve vizsgálják tovább. A minősítések körüli bizonytalanság csökkenthetővé válik a továbbiakban a vonalvezetők célirányos kialakítása által. Sok a felfüggesztés és a megszüntetés, viszont feljelentés elutasítása nem merült fel.

Több szerv is felvetette, hogy a következő időszakban a büntetőeljárások számának emelkedése várható, mert a romatelepek környékén radikális és szélsőséges szervezetek által tartott felvonulások alkalmával a rendőrség vállalja a jogszabály teljes körű értelmezését: „(1a) Aki mással szemben valamilyen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy riadalmat keltsen, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁶

⁶ E felvetés valódiságát erősíti, hogy az aktuális gárdavonulások akadályozása vagy felszámolása érdekében több civil jogvédő szervezet is erre a jogszabályi pontra hivatkozik.

Megállapítások

A gyűlölet-bűncselekmények sértettjei nem anyagi hátrányt szenvednek, így annak mértéke objektíve nehezen mérhető, annak érzete szubjektív jellegű. A történelmi és kulturális sajátosságok alapján a hazai zsidóság már kialakított ez irányú védekezőképességet, így a cselekmények jelzése kapcsán kiépült egyfajta érzékenysége és kommunikációs készsége. Latencia figyelhető meg ugyanakkor a cigány–magyar konfliktusok esetében. Az összeütközések során a motiváció nehezen tisztázható, mivel a nyomozások során legfeljebb pusztán a sértett etnikai hovatartozására kerül sor (azt is kizárólag kérésére rögzítik). Egyénileg sokan személyes kudarcként élik meg a sértetté válást, és nem fordulnak a rendőrséghez, nem tesznek feljelentést, így a megismert esetek száma pusztán viszonyításként szolgálhat. Jogvédő szervezetek, aktivisták, illetve radikális (és szélsőséges) politikai szervezetek érdekeltek a jogsértő cselekmények kommunikálásában, így a nyilvánosságra kerülő esetek számának növekedése várható.

A sértetti oldal vizsgálata során kiemelendő, hogy a minimális érdekérvényesítő képességű hajléktalanok is gyakran válnak támadások célpontjává. Ezen a területen jelentős a latencia, hiszen egy – más sértett esetében akár jelentős sajtónyilvánosságot hozó – verbális zaklatás, vagy egy könnyű testi sértés hajléktalan sértettje nem számít(hat) sem az egészségügy ellátórendszérére, sem a rendőrség képességeire.

A bűnügyi felderítés helyzetét nehezíti, hogy a cselekményeket gyakran – előkészület nélkül – spontán ötlettől vezérelve, mintegy heccből követik el, általában ittas állapotban, csoportosan. Az elkövetői oldal összetétele heterogén, ugyanúgy megtalálhatók köztük szkinhedek, de kisebbségi társadalmi csoport deviáns tagjai is. Mivel a kiszolgáltatottak áldozattá válása gyakran csak az agresszió ösztönserű megnyilvánulásának tekinthető – valamint az elkövetői oldal rekrutációs háttere is garantált –, e jelenség hosszú távú folytatódása várható.

A homoszexualitás elfogadatlansága érdekében szervezett demonstrációk létjogosultsága megosztja a társadalmat, annak minden csoportját. A konzervatív szemlélet szerint a heteroszexuálisok sem hirdetik a belvárosban kamionon vonulva szexuális identitásukat, így azt a másság képviselői részéről is indokolatlannak tartják, és a magánélet szférájába utalnak. Az Ötvenhatosok tere–Andrássy út–Oktogon–Kossuth tér útvonalra vonatkozó vonulási engedélyek megadása a BRFK részéről nem automatikus, tekintettel a nyaranta amúgy is meglévő útéptéti, -felújítási munkálatok forgalomkorlátozó hatá-

sára. A szabadságjogok érvényesülésének elsődlegessége – valamint az arra irányuló politikai és diplomáciai nyomás – miatt azonban évente megtarthatják a felvonulást. A környező utcákba kiszorított ellentüntetők fellépése a dobálásra és a verbalításra korlátozódik. Más a helyzet esti-éjszakai órákban, amikor a melegek szórakozóhelyei környékén nem egy erőszakcselekmény (általában testi sértés) történik. A magyar társadalom elfogadó szemléletét – és a biztosítást végző rendőri erők hatékony fellépését – tükrözi, hogy a 2012 nyarán, Budapesten lebonyolított, úgynevezett melegolimpia rendezvényeit nem érte atrocitás, a mintegy háromezer résztvevő háborítatlanul szórakozhatott.

A szakirodalom a gyűlölet-bűncselekmények lehetséges áldozatai között szerepelteti a mozgássérülteket is. A kulturális sajátosságokat jellemzi például, hogy Görögországban az átlag állampolgár is elutasítja a sérülteket, így a tömegközlekedési eszközről nem egy esetben leszállítják a kerekes székes beteget. A kitaszítás/befogadás szemlélete, annak mértéke országonként eltérő. A hazai közgondolkodásban jelenleg elfogadhatatlannak számít a kiszolgáltatott mozgássérültek támadása, így nem is várható annak térnyerése. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a gyermekek célponttá válása a romagyilkosságok rendszeres elemévé vált.

A gyűlölet-bűncselekmények elkövetői általában előzőleg már látókörbe kerültek az illetékes szerveknél. Ismertté vált cselekmények esetén a társszervekkel történő együttműködés – információk átadása, konzultáció, területen foglalkoztatott együttműködők irányába hírigeny megfogalmazása, kiegészítő információk beszerzése révén – jelentősebb nyomozati költségek nélkül pontosíthatja a lehetséges vagy tényleges elkövetők személyét. Ennek gyakorlati működése azonban még jelentős lehetőségeket rejt magában.

A gyűlölet-bűncselekmények országos felmérése után megfogalmazódott a szakvonal területi szerveket is integráló kiépítésének indokoltsága. A specializálódás első lépéseként mára megyei szinten is létrejöttek a szakvonal végpontjai. Hogy a pusztán kijelölésnél többet jelentsen a vonalvezető személye, az önálló felelősök között információs-funkcionális háló „szövése” zajlik. A kapcsolatrendszer kialakítása, a többirányú és egyes kérdések kapcsán a központ kihagyását is lehetővé tevő kommunikációs rendszer működtetése a rendőrség észlelő- és értelmezőképességét erősítheti. A szakmai ismertek fejlesztése, célirányos megbeszélések (közös esetértékelések, magyarországi szélsőségek tevékenységének megismerése, együttműködési lehetőségek társszervekkel stb.) az egyéni képességfejlesztés mellett a felderítő és nyomozati munka színvonalának emelését is szolgálják.

A szakvonal elindulásakor első követelményként fogalmazódott meg, hogy a belső tájékozottságot egy szintre kell emelni. A kezdeti tapasztalatok hasznosítása az általános ismeretmennyiség növelésén túl az éves feladatterv végrehajtását lehetővé tevő képesség megjelenésében teljesedett ki. Ezek érdekében – a Belügyminisztérium szervezésében – az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalának (ODIHR) munkatársai a gyűlölet-bűncselekmények rendőri kezelésére vonatkozó tréninget tartottak a szakvonal munkatársainak. Mivel az első képzés a bűncselekmények helyes minősítésében hasznosnak bizonyult, a következő időszakban újabb célirányos oktatásra kerül sor, amelyet immár a munkatársak helyi tapasztalatainak megosztása is kiegészít majd.

Az elsődleges eredmények elősegíthetik a tényleges kockázati helyszínek kijelölését, az erőkoncentráció időbeli végrehajtását. A kormányzat a szegénység visszaszorítása, valamint a hazai roma közösség felzárkóztatása érdekében elfogadott nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia mellékletének VI/10. pontja a rendőrség feladatait sorolja fel. Ennek teljesítésébe illeszkedik az a kötelezettség, amely a bűnügyi-közbiztonsági (valamint nemzetbiztonsági) helyzetet is befolyásoló, többségi és kisebbségi társadalmi csoportok között meglévő etnikai alapú feszültségből eredeztethető. A gyűlölet-bűncselekmények ellen felállított szakvonal immár képes – például a bűnügyi mutatók, valamint a szélsőséges szervezetek mozgósítása alapján – azon települések meghatározására, ahol elengedhetetlen konzolidációs program bevezetése.

A gyűlölet-bűncselekmények szakvonal éves feladatrendszere a vázolt sajtóosságokra épül. Az első év tapasztalatai orientálják a további intézkedések folyamatát, elválasztva a realitás mezőjét a célul kitűzött, nem egyszer idealisztikus állapottól. A rendőrség társadalomépítő lehetőségeinek felelőssége azonban abban is áll, hogy intézkedéseink révén ezeket a határokat mindinkább a kívánt szint irányába toljuk. Kudarcaink és sikereink hatásai a szervezeten túl is érvényesülnek, ezért bemutatásuk a továbbiakban elengedhetetlen azok okulására, akik szintén a közjó érdekében kívánnak tenni.